

Testimoni Maurici Serrahima

L'angoixa vital d'un gegant de les Lletres Catalanes

CARLES RIBA

A les darreries del volum primer de les *Memòries de la guerra i de l'exili, 1936-1937* (Barcelona: Edicions 62, 1978, pp. 356-359), Maurici Serrahima ens relata unes tertúlies amb personatges de la cultura catalana. Entre elles, una llarga conversa amb Carles Riba. Atès que el llibre fa temps que està exhaurit i que no recordo haver vist que, del contingut de la qual, se n'hagi fet gaire difusió, m'ha semblat oportú donar ressò a aquest text testimonial i punyent que pot donar-nos moltes pistes sobre el caràcter i comportament del prohoms de les lletres catalanes. Penso que és de tanta força descriptiva que no li fa falta cap altra introducció. He pensat que aquests textos ens ofereixen prou elements de judici per valorar la relació personal entre aquests dos grans prohoms de la cultura del nostre país, i per a desfer possibles malentesos. A la vegada, volen ser un sincer reconeixement a Josep Maria de Sagarra en el cinquantè aniversari del seu traspàs

(Josep Poca Gaya)

Recordo també, a casa d'ell i tots dos sols, una conversa sobre un tema molt diferent. Encara em fa angúnia quan hi penso. No sé com, va sortir tot parlant –i no pas per la meua banda!– el tema de l'estatura masculina. I ell, que no crec que l'hagués portat a la conversa amb cap intenció especial, de sobte s'hi va agafar i, amb gran estupefacció meua, em va dir: “Ja us podeu pensar que és un tema que conec a fons...”

Aleshores, es va obrir del tot. I me'n va parlar tota la tarda! La conversa devia durar prop de tres hores. Jo no sabia pas què dir. Vaig intentar, diverses vegades, canviar de tema. Es veu, però, que ell s'havia decidit a aprofitar aquella ocasió per buidar el sac fins a no deixar-hi res a dintre. Em va parlar de com havia patit de la poca estatura,

Josep Poca recupera un text històric de Maurici Serrahima sobre Carles Riba, que és també un homenatge a J.M. de Sagarra

Riba se sentia angoixat per l'estatura física

en l'adolescència i en la joventut, i em va precisar casos concrets, viscuts anys enrere, a la universitat, i entre els companys. Vaig entendre –sense que ell me n'insinués ni un mot– que en part en devia venir la inexplicable animadversió contra en Sagarra, que els darrers anys de la vida se li va accentuar tant. I no pas perquè en Sagarra fos gaire alt, ni perquè hagués fet mai burla d'ell per aquell motiu –en Riba mai no m'ho va insinuar, i no hauria estat propi del tarannà d'en Sagarra–, sinó potser perquè suposava que la preocupació per l'estatura havia disminuït en ell l'aplom i la llibertat amb què en Sagarra anava pel món fent el que li venia de gust i dient el que li passava pel cap, sense que l'aturés cap timidesa, ni cap mena de prejudici convencional o de *respecte humana*. O bé, en tot cas, que l'estatura no el privava –com potser en Riba creia que el privava a ell– de saber sempre com s'havia de captenir en qualsevol situació i davant de qui fos, en qualsevol ambient social, del més alt al més baix.

En Riba no s'adonava prou que, en tot això, el que comptava més era el tarannà d'en Sagarra, format en l'ambient social d'una aristocràcia que, decadent i tot, encara conservava rastres del que havia estat. I, com a conseqüència, les maneres d'ésser d'ells dos, tan diferents. Però, com que en Riba sabia –i era cert– que, dins d'unes determinades especialitats, portava una formació molt més sòlida que en Sagarra, i, a més, l'afalac de tants l'inclinava sense adonar-se'n prou a considerar-se molt superior intel·lectualment –suposició, és clar, molt més discutible–, no li era possible d'admetre que aquelles diguem-ne *superioritats socials* –que per una altra banda no se sabia estar de reconèixer– demostrassin res en relació als respectius nivells personals. Per això –tot i que en Sagarra no era cap Adonis– és possible que en Riba carregués del tot la diferència en les possibilitats de capteniment al compte de l'aparència física i, sobretot, de la se-

va estatura inferior.

És evident que, en part, tenia raó. Però també és evident que –almenys, ja home fet– no la tenia tota. Potser per això, intel·ligent i sensible com era, en patia encara més... Bé: fos com fos, encara em sembla que veig en Riba, assegut davant meu, exposant amb una certa amargor, temperada per la cortesia i per una discreta convicció de la pròpia vàlua, un seguit de situacions que anaven precisant com la petita estatura l'havia condicionat i l'havia fet patir tota la vida. Dic *situacions* perquè, en general, el que esmentava no eren *anècdotes*; no em contava casos determinats que l'haguessin vexat o humiliat –mai no va acusar cap persona concreta–, sinó només la manera com ell sentia la vexació o la humiliació quan es trobava en alguna de les situacions de les quals em parlava. I el que em va commoure va ser entendre que tot el que m'anava dient m'ho deia amb una sinceritat total, portada a un grau com potser mai no l'havia trobat en ell. Vull dir que, en el parlar, jo li veia una plena renúncia a oposar al que deia cap

Un 'dream team' de la cultura catalana, d'esquerra a dreta: Espriu, Tomàs Roig i Llop, Joan Vinyoli, Maurici Serrahima (tapat: desconegut), Riba, Benguerel, Sagarra, Miquel Estradé, Carles Soldevila, Lluís Valeri, Josep Miracle, Frederic Udina Martorell i Ramon Muntanyola

l'expansió s'havia produït en el seu rostre s'havia anat afluixant visiblement en la darrera etapa de la conversa i va acabar convertida en un somriure.

Tinc la convicció que la nostra amistat en va sortir reforçada. Però recordo també que, en sortir al carrer, i així que vaig haver fet les primeres passes baixant cap a la plaça de Sarrià, tot allò em va fer encara molta més angúnia. I que, de sobte, se'm va acudir que mai no havia donat gràcies a Déu –i ho vaig fer– perquè, sense cap mèrit meu, m'havia adjudicat un metre i vuitanta-dos centímetres d'estatura.

De l'enfrontament entre Carles Riba i Josep Maria de Sagarra, s'han fet comentaris de tota mena. Bé val pena conèixer la posició d'en Sagarra sobre aquest tema. És també Maurici Serrahima qui ens en parla en el seu escrit de 27 de març de 1945 del volum primer dels seus dietaris *Del passat quan era present, 1940-1947* (Barcelona: Edicions 62, edició ampliada, 2003, pp. 193-194). Heus ací el text:

Dies enrere, a can Sagarra, hi havia dos o tres amics, i, entre ells, un –que anomenaré X.– que en un moment donat, i segurament amb la impressió que complaïa en Josep, es va posar a criticar en Carles Riba i la seva obra. El Josep no deia res, i l'altre anava accentuant el to; de la crítica va passar gairebé fins a la burla. La cara d'en Josep esdevenia impenetrable, i jo veia venir la reacció... Efectivament: de sobte, va tirar el cap una mica enrere, va fer un gest amb la mà com per aturar la conversa i va dir un "Perdona!" tan recalcant que l'X. va callar esmaperdut. I en Josep, aleshores, va dir: "Has de saber que en Carles Riba és un gran escriptor i un dels intel·lectuals més importants d'aquest país: potser, el més important que tenim. I que, a més, és un amic meu. I ja deus comprendre amb això que et dic que jo no puc tolerar que a casa meva ningú parli d'ell en el to en què tu n'estàs parlant..." Es va produir un gran silenci, i l'X. no sabia on mirar. Després, el mateix Josep va reprendre la conversa, parlant d'un altre tema... M'agradaria que en Riba ho sabés. *

contrapartida que prengué l'aspecte d'una defensa, ni que fos involuntària, del seu amor propi. En uns certs moments, gairebé em feia pensar en el pacient que s'obre davant del psiquiatra.

Amb la diferència que jo –és clar!– no li feia cap pregunta. Ben al contrari! Jo callava com un mort. I, sense voler-ho, m'anava encongint entre els braços i el respall de la butaca; com si, per instint, hagués volgut dissimular la meua estatura d'un metre i vuitanta-dos centímetres. Com si hagués volgut evitar, enfrontat a aquell monòleg angoixós, qualsevol terme de comparació. Cal dir que mai no em va semblar que la comparació amb mi tingués cap influència sobre tot allò que ell, amb una absoluta espontaneïtat, anava descabdellant davant meu, sense perdre ni un sol instant la cordialitat amb què se m'adreçava, ni tampoc –no em sembla gens dubtós– la plena confiança que devia posar en la meua comprensió. Es va anar referint a tots els aspectes normals del seu viure, sense excloure el de la relació amb les

dones –si bé sense pretendre mai suposar que s'hagués sentit eliminat d'aquest joc–, i, de mica en mica, es va referir a la pròpia situació actual: "Penseu que, ara i tot, que he aconseguit, vos ho sabeu, un prestigi... no diré la "glòria" (no defugia el mot) però sí un lloc ben destacat i una admiració general i crec que justificada... (em mirava perquè li ho confirmava), i jo, amb el gest, li ho confirmava), penseu que encara em sento intimidat, o gairebé ridiculitzat. (Fortes negatives meves, amb el cap.) Sí, sí, és la veritat; davant dels companys, i encara més davant de gent desconeguda; sobretot, davant dels joves... I aleshores he de fer un esforç sobre mi mateix per fer-me present que el prestigi (sobrentès, potser, "la glòria") em permet prescindir d'aquest accident físic i anar amb el cap ben alt... (esgüards d'ell i enèrgiques confirmacions meves). Però no sempre em sé dominar, Serrahima, i a despit de tot encara, ben sovint, en pateixo..."

No pretenc que les paraules que em deia fossin literalment aquestes, però responc, això sí,

que era aquest el camí que seguien i el sentit que ell els donava.

Jo deia, de tant en tant, tot el que se'm acudia per assenyalar, sense cap limitació, la poca importància que havia de donar a aquella preocupació davant dels fets certs de la vàlua, del prestigi i –vaig dir el mot– de la glòria que ben justificadament havia aconseguit. Li vaig dir també,

Sagarra va defensar Riba i no tolerava que ningú malparlés

però, que el comprenia; és a dir, que jo sabia prou bé que d'altres irregularitats físiques –de les quals, ho vaig subratllar, ell no patia, com ara la coixesa de Lord Byron i de Talleyrand o el

gep de Leopardi– podien produir en homes eminents unes preocupacions desproporcionades... Perquè, és clar, en Riba era massa lúcida i massa sensible perquè jo hagués intentat d'agafar-ho per la banda de dir-li que no era tan baix com ell suposava... I, quan el vaig veure una mica encaminat, li vaig dir que –tot agraint-li la franquesa amb què me'n parlava, de la qual només podia ésser capaç, li ho vaig subratllar, un home superior– ell bé s'havia d'adonar que, arribat al nivell que havia aconseguit, aquestes noses perdien tota la importància que en el període ascensional podien haver tingut. Que la història era plena de noms gloriosos d'homes de poca estatura física –també vaig posar exemples, i diria que em vaig referir a Napoleó, al cardenal de Retz, a Saint-Simon, a Thiers, a Cánovas i no sé pas a qui més– i que això no havia pas disminuït en ells ni el prestigi personal, ni la glòria, ni l'eficàcia de cara a l'obra empresa i realitzada.

Què sé jo el que li vaig dir! Tot el que se'm va acudir! La tibantor angoixosa que al llarg de